

**Міністерство внутрішніх справ України
Донецький юридичний інститут МВС України**

ЛУЧКО ОКСАНА АНАТОЛІВНА

УДК 343.132

ОГЛЯД У КРИМІНАЛЬНОМУ ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Маріуполь – 2021

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Донецькому юридичному інституті МВС України, Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент
Лоскутов Тимур Олександрович,
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького юридичного інституту МВС України,
професор кафедри організації досудового
розслідування

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Лобойко Леонід Миколайович,
Верховний Суд, суддя

доктор юридичних наук, професор
Гловюк Ірина Василівна,
Львівський державний університет внутрішніх
справ, головний науковий співробітник відділу
організації наукової роботи

Захист відбудеться «12» травня 2021 року о 09.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 11.737.01 у Донецькому юридичному інституті МВС України за адресою: 87510, м. Маріуполь, просп. Луніна, 89.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донецького юридичного інституту МВС України за адресою: 87510, м. Маріуполь, просп. Луніна, 89.

Автореферат розіслано «12» квітня 2021 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А.О. Данилевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Досягнення бажаного результату кримінального провадження є неможливим без ефективного здійснення слідчих (розшукових) дій. Однією з розповсюджених слідчих (розшукових) дій, що проводиться майже щодо кожного факту виявлення ознак кримінального правопорушення є огляд, зокрема, огляд місця події. Шляхом реалізації останнього ще до початку досудового розслідування одержується важлива процесуально значима інформація, що разом з іншими фактичними даними обумовлює прийняття рішення про внесення або невнесення відповідних відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань (далі – ЄРДР).

Перебіг кримінального досудового провадження часто пов'язаний з проведенням або огляду місцевості, або огляду житла чи іншого володіння особи, або огляду речей чи документів, або огляду тіла живої особи (освідування) чи трупа. Ці різновиди огляду спрямовані на встановлення наявності чи відсутності доказів стосовно події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила для притягнення її до кримінальної відповідальності.

Правова регламентація та практична реалізація огляду у кримінальному досудовому провадженні не є досконалою. Недоліки правового регулювання огляду та проблеми його проведення як до початку, так і під час досудового розслідування негативно позначаються на дієвості кримінального досудового провадження та на якості забезпечення прав і законних інтересів людини.

Окремі питання огляду у кримінальному процесі досліджували такі вчені як Ю.П. Аленін, І.В. Басиста, В.В. Вапнярчук, А.Ф. Волобуєв, О.О. Волобуєва, В.І. Галаган, І.В. Гловюк, В.Г. Гончаренко, В.О. Гринюк, Ю.М. Грошевий, В.А. Журавель, О.В. Зарубенко, А.В. Захарко, В.С. Зеленецький, О.В. Капліна, С.О. Ковальчук, О.П. Кучинська, Л.М. Лобойко, Т.О. Лоскутов, Є.Д. Лук'янчиков, В.Т. Нор, О.В. Одерій, І.В. Пиріг, М.А. Погорецький, В.О. Попелюшко, Д.Б. Сергеева, О.С. Старенький, І.А. Тітко, В.М. Трофименко, А.Р. Туманянц, В.М. Удалова, В.І. Фаринник, М.С. Цуцкірідзе, К.О. Чаплинський, А.П. Черненко, Ю.М. Черноус, В.Ю. Шепітько, О.Г. Шило, М.Є. Шумило, А.Ю. Юдківська, О.О. Юхно та інші. Водночас, науковці у своїх працях розглядали лише деякі загальні проблеми огляду у кримінальному провадженні, вчені не акцентували увагу на дослідженні огляду у кримінальному досудовому провадженні.

У доктрині кримінального процесу наявна прогалина щодо всебічного та системного наукового опрацювання огляду у кримінальному досудовому провадженні. Це зумовлює існування істотної теоретико-правової проблеми стосовно недослідженості огляду у кримінальному досудовому провадженні. Вищевикладене свідчить про особливу актуальність комплексного наукового дослідження огляду у кримінальному досудовому провадженні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з положеннями Національної стратегії у сфері прав людини (у частині забезпечення прав, що можуть обмежуватися під час огляду у кримінальному досудовому провадженні), що затверджена Указом Президента

України № 501/2015 від 25 серпня 2015 року, п. 5.9. «Удосконалення процесуального забезпечення справедливості і права на захист під час кримінального провадження», п. 5.10. «Підвищення рівня ефективності роботи судових та правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю та випадками корупції» Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, що затверджена Указом Президента України № 276/2015 від 20 травня 2015 року, пріоритетного напрямку «Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні» Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки, що затверджена рішенням загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року.

Тему дисертації затверджено вченою радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ 26 грудня 2008 року (протокол № 10), уточнено вченою радою Донецького юридичного інституту МВС України 25 листопада 2020 року (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є отримання нових наукових результатів щодо сутності, правил проведення та ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні.

Для досягнення вказаної мети поставлено та вирішено такі *завдання*:

- визначити поняття «огляду у кримінальному досудовому провадженні»;
- розкрити функціональне призначення огляду у кримінальному досудовому провадженні;
- з'ясувати співвідношення огляду з іншими слідчими (розшуковими) діями у кримінальному досудовому провадженні;
- встановити загальні правила проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні;
- встановити спеціальні правила проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні;
- визначити поняття «ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні»;
- розкрити напрями підвищення ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні;
- сформулювати пропозиції щодо удосконалення положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) у частині правової регламентації огляду у кримінальному досудовому провадженні.

Об'єкт дослідження – правові відносини, що виникають та реалізуються під час здійснення огляду у кримінальному досудовому провадженні.

Предмет дослідження – огляд у кримінальному досудовому провадженні.

Методи дослідження. Наукове дослідження огляду у кримінальному досудовому провадженні обумовило застосування системи методів. Так, порівняльно-правовий, формально-правовий та формально-логічний методи використовувалися для дослідження сутності, правил проведення та ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні (усі розділи

дисертації). Метод системного аналізу використовувався для наукового опрацювання співвідношення огляду з іншими слідчими (розшуковими) діями у кримінальному досудовому провадженні (підрозділ 1.3), правил проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні (розділ 2), ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні (розділ 3). Структурно-функціональний метод реалізовувався під час дослідження поняття огляду у кримінальному досудовому провадженні (підрозділ 1.1), функціонального призначення огляду у кримінальному досудовому провадженні (підрозділ 1.2), правил проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні (розділ 2) та поняття ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні (підрозділ 3.1). Шляхом застосування соціологічного та статистичного методів отримано та узагальнено результати анкетування слідчих та адвокатів. Комплексне та всебічне використання зазначених методів наукового пізнання забезпечило проведення системного та ґрунтового дослідження огляду у кримінальному досудовому провадженні та формулювання обґрунтованих наукових положень, висновків та законодавчих пропозицій.

Нормативно-правову базу дисертації складають акти кримінального, цивільного та кримінального процесуального законодавства України.

Теоретичну базу дисертаційного дослідження становлять наукові праці вчених у галузі кримінального процесуального права та інших галузей юридичної науки.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження складають результати опитування 70 адвокатів у кримінальних провадженнях, 110 слідчих Національної поліції України протягом 2020 року, рішення Верховного Суду, Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), а також досвід практичної діяльності дисертанта на посаді слідчого.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою у науці кримінального процесу комплексною науковою працею, що присвячена всебічному дослідженню огляду у кримінальному досудовому провадженні. Науковою новизною відрізняються основні наукові результати дисертаційного дослідження, до яких належать наступні:

уперше:

– визначено, що огляд у кримінальному досудовому провадженні – це процесуальна дія, що здійснюється уповноваженим суб'єктом (як виняток, кожним, хто не є уповноваженою службовою особою) як до початку, так і у перебігу досудового розслідування, змістом якої є правомірне вивчення та фіксація матеріальних об'єктів з метою одержання фактичної інформації про обставини кримінального правопорушення;

– обґрунтовано, що функціями огляду у кримінальному досудовому провадженні є: функція виняткового процесуального засобу збору фактичних даних про кримінальне правопорушення; фіксування невербальної інформації про кримінальне правопорушення; документування подання не уповноваженими особами доказів щодо кримінального правопорушення; функція перевірки належності доказів до події кримінального правопорушення; виявлення об'єктів, що вилучені законом з обігу; функція кооперації спеціальних знань, що необхідні для якісного виявлення та збереження доказів;

забезпечення присутності осіб під час встановлення обставин кримінального правопорушення;

– доведено, що загальними правилами проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні є: здійснення уповноваженим суб'єктом; забезпечення участі зацікавлених осіб; роз'яснення учасникам процесуальних прав та обов'язків; денний час проведення; протокольна форма фіксація результатів;

– обґрунтовано, що спеціальними правилами проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні є: здійснення до початку досудового розслідування; оформлення процесуального рішення про проведення; застосування законного примусу; забезпечення участі додаткових учасників; обмеженість доступу до документів фіксації;

– визначено, що ефективність огляду у кримінальному досудовому провадженні – це здатність огляду у законний спосіб, що передбачений КПК України, без порушення прав і свобод людини та у максимально короткий проміжок часу досягнути мети щодо встановлення та фіксування наявності або відсутності слідів кримінального правопорушення;

– з'ясовано, що напрямами підвищення ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні є: розширення видів огляду, що можуть здійснюватися до внесення відомостей в ЄРДР; поєднання спеціалізації та універсальності суб'єкта реалізації огляду; збільшення невідкладних випадків проникнення у житло чи інше володіння для здійснення огляду; встановлення заборони використання огляду для фіксації вербальної інформації про обставини кримінального правопорушення; підвищення компетентності суб'єкта проведення огляду; спрощення процедури фіксації огляду;

удосконалено:

– теоретичні положення про те, що під час кримінального процесуального огляду можуть обмежуватися права і свободи людини. Констатовано, що під час проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні можуть обмежуватися такі права людини як право на недоторканність житла або іншого володіння особи, право на свободу від самовикриття, право на таємницю спілкування, право на приватне життя, право на свободу та інші;

набули подальшого розвитку:

– наукові погляди стосовно співвідношення огляду та обшуку. Встановлено, що відмінними рисами огляду та обшуку у кримінальному досудовому провадженні є: обов'язковість примусу та його характер; можливість реалізації до початку досудового розслідування;

– теоретичні розробки щодо співвідношення огляду та слідчого експерименту. З'ясовано, що серед відмінних рис огляду та слідчого експерименту у кримінальному досудовому провадженні необхідно виокремлювати такі: фіксування вербальної інформації про кримінальне правопорушення; можливість застосування примусу;

– пропозиції щодо унормування проведення освідування до початку досудового розслідування. Наголошено, що потреби практики кримінального досудового провадження обумовлюють правову регламентацію та реалізацію

огляду тіла живої особи (а також одягу, що на ній знаходиться) не лише у перебігу досудового розслідування, а і до внесення відомостей в ЄРДР.

На підставі отриманих наукових результатів сформульовані законодавчі пропозиції стосовно змін та доповнень до ст.ст. 214, 237, 241 та запровадження ст. 237¹ КПК України для удосконалення правової регламентації огляду у кримінальному досудовому провадженні.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дисертаційній роботі наукові положення, висновки та пропозиції можуть бути використані: а) у науково-дослідній роботі – у перебігу подальшої доктринальної розробки проблемних питань огляду у кримінальному досудовому провадженні; б) у законотворчому процесі – для підвищення якості кримінальних процесуальних норм у частині правового регулювання огляду у кримінальному досудовому провадженні; в) у правозастосовній діяльності – для удосконалення практики кримінальної процесуальної діяльності щодо здійснення регулювання огляду у кримінальному досудовому провадженні; г) у навчально-методичній діяльності – у ході підготовки начально-методичних матеріалів, зокрема, підручників, посібників та рекомендацій з кримінального процесуального напрямку, а також при викладанні таких навчальних дисциплін як «Кримінальний процес», «Прийняття процесуальних рішень та проведення слідчих (розшукових) дій», «Забезпечення конституційних прав учасників досудового розслідування» та «Доказування на досудовому розслідуванні».

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення, висновки та пропозиції дисертаційної роботи апробовані на міжнародній науково-практичній конференції «Правове регулювання суспільних відносин: перспективні напрями на шляху до сталого розвитку» (м. Київ, 9-10 жовтня 2020 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми юридичної науки та практики в ХХІ столітті» (м. Рівне, 16-17 жовтня 2020 р.), науково-практичному семінарі «Актуальні проблеми кримінальної юстиції та підготовки правоохоронців» (м. Одеса, 6 листопада 2020 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Новітні тенденції сучасної юридичної науки» (м. Дніпро, 4-5 грудня 2020 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 11 наукових публікаціях, з них 6 статей – у наукових виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 статтю – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу, з наукового напрямку «Право», 4 тези доповідей – у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій та науково-практичному семінарі.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 269 сторінок, з них основний текст – 196 сторінок, список використаних джерел (408 найменувань) – 48 сторінок, додатки – 12 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** визначено актуальність теми дисертації, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету і завдання, об'єкт та предмет дисертаційної роботи, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, вказано на апробацію результатів дисертаційного дослідження, зазначено про публікацію основних результатів наукової роботи, а також про структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Сутність огляду у кримінальному досудовому провадженні» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1. «Поняття огляду у кримінальному досудовому провадженні»* виокремлено такі ознаки огляду у кримінальному досудовому провадженні: процесуальний характер, переважно уповноважений суб'єкт реалізації; межі здійснення охоплюють час як до, так і після внесення відомостей в ЄРДР; змістовним наповненням є правомірне вивчення та фіксація матеріальних об'єктів; метою проведення є отримання фактичної інформації про обставини кримінального правопорушення.

Під час проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні можуть обмежуватися такі права людини як право на недоторканність житла або іншого володіння особи, право на свободу від самовикриття, право на таємницю спілкування, право на приватне життя, право на свободу та інші.

Положення КПК України потребують запровадження норми, яка б регулювала проведення огляду кожним, хто не є уповноваженою службовою особою. Ця законодавча пропозиція була підтримана 95,71 % опитаних адвокатів, які беруть участь у кримінальних провадженнях.

Оглядом у кримінальному досудовому провадженні є процесуальна дія, що здійснюється уповноваженим суб'єктом (як виняток, кожним, хто не є уповноваженою службовою особою) як до початку, так і у перебігу досудового розслідування, змістом якої є правомірне вивчення та фіксація матеріальних об'єктів з метою одержання фактичної інформації про обставини кримінального правопорушення.

У *підрозділі 1.2. «Функціональне призначення огляду у кримінальному досудовому провадженні»* зазначено, що огляд у кримінальному досудовому провадженні виконує такі функції: функцію виняткового процесуального засобу збору фактичних даних про кримінальне правопорушення; фіксування невербальної інформації про кримінальне правопорушення; документування подання не уповноваженими особами доказів щодо кримінального правопорушення; функцію перевірки належності доказів до події кримінального правопорушення; виявлення об'єктів, що вилучені законом з обігу; функцію кооперації спеціальних знань, що необхідні для якісного виявлення та збереження доказів; забезпечення присутності осіб під час встановлення обставин кримінального правопорушення.

У результаті проведеного анкетування 74,29 % адвокатів та 64,55 % слідчих наголосили, що в їхній практиці були ситуації, у яких під час

проведення огляду реалізовувалося право щодо заборони будь-якій особі залишати місце огляду до його завершення.

У підрозділі 1.3. «Співвідношення огляду з іншими слідчими (розшуковими) діями у кримінальному досудовому провадженні» вказано, що відмінними рисами огляду та обшуку у кримінальному досудовому провадженні є: обов'язковість примусу та його характер; можливість реалізації до початку досудового розслідування. До відмінних рис освідування та особистого обшуку у кримінальному досудовому провадженні належать наступні: ступінь унормованості та самостійності реалізації процедури; різний процесуальний статус осіб щодо яких проводиться відповідна дія.

Серед відмінних рис огляду та слідчого експерименту у кримінальному досудовому провадженні необхідно виокремлювати такі: фіксування вербальної інформації про кримінальне правопорушення; можливість застосування примусу.

Розділ 2 «Правила проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Загальні правила проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні» встановлено, що до загальних правил проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні слід віднести наступні: здійснення уповноваженим суб'єктом; забезпечення участі зацікавлених осіб; роз'яснення учасникам процесуальних прав та обов'язків; денний час проведення; протокольна форма фіксація результатів.

Положення КПК України у частині правової регламентації суб'єктів проведення огляду не є досконалими. Обмеженість кола суб'єктів, що уповноважені здійснювати огляд може приводити до правозастосовних проблем та зменшення дієвості кримінального досудового провадження. У зв'язку з цим, коло суб'єктів проведення огляду необхідно доповнити таким суб'єктом як «уповноважена службова особа». Останнім мають охоплюватися дізнавач, детектив, оперативний співробітник та інші уповноважені службові особи.

Якщо у конкретній ситуації проведення уповноваженим суб'єктом огляду неможливо забезпечити участь зацікавлених осіб, то останнім має бути повідомлено щодо факту та результатів здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії для забезпечення захисту прав і законних інтересів.

Норми КПК України не регулюють порядок роз'яснення учасникам огляду процесуальних прав та обов'язків, що призводить до формального поставлення особою підписів у протоколі огляду без усвідомлення та розуміння міри дозволеної та належної поведінки під час здійснення вказаної слідчої (розшукової) дії. Під час опитування 66,36 % слідчих та 92,86 % адвокатів підтримали необхідність запровадження практики щодо засвідчення факту роз'яснення прав та обов'язків учасникам огляду не лише підписом особи, а й власноручним текстом такого змісту: «Права та обов'язки мені роз'яснені та зрозумілі».

У підрозділі 2.2. «Спеціальні правила проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні» відмічено, що спеціальними правилами проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні є: здійснення до початку

досудового розслідування; оформлення процесуального рішення про проведення; застосування законного примусу; забезпечення участі додаткових учасників; обмеженість доступу до документів фіксації.

У випадку, коли здійснення огляду пов'язано з обмеженням прав і свобод особи, рішення про його проведення повинно оформлюватися уповноваженим суб'єктом після завершення огляду. Це уможливить захист прав і свобод, якщо вони будуть порушені під час реалізації огляду.

Приписи кримінального процесуального закону не встановлюють порядку здійснення примусового огляду тіла живої особи, що зумовлює проблеми практичної реалізації примусового освідування у кримінальному досудовому провадженні. Норми КПК України доцільно доопрацювати у частині визначення меж та способів застосування примусу під час огляду тіла живої особи.

Розділ 3 «Ефективність огляду у кримінальному досудовому провадженні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Поняття ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні»* виокремлено такі критерії ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні: досягнення мети; законність; максимально короткий час реалізації; правомірність.

Ефективність огляду у кримінальному досудовому провадженні – це здатність огляду у законний спосіб, що передбачений КПК України, без порушення прав і свобод людини та у максимально короткий проміжок часу досягнути мети щодо встановлення та фіксування наявності або відсутності слідів кримінального правопорушення.

Огляд у кримінальному досудовому провадженні може визнаватися неефективним у разі встановлення та фіксування наявності слідів кримінального правопорушення, та ефективним – у випадку встановлення та фіксування відсутності слідів кримінального правопорушення.

У підрозділі 3.2. *«Напрями підвищення ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні»* вказано, що напрямами підвищення ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні є: розширення видів огляду, що можуть здійснюватися до внесення відомостей в ЄРДР; поєднання спеціалізації та універсальності суб'єкта реалізації огляду; збільшення невідкладних випадків проникнення у житло чи інше володіння для здійснення огляду; встановлення заборони використання огляду для фіксації вербальної інформації про обставини кримінального правопорушення; підвищення компетентності суб'єкта проведення огляду; спрощення процедури фіксації огляду.

Потреби практики кримінального досудового провадження обумовлюють правову регламентацію та реалізацію огляду тіла живої особи (а також одягу, що на ній знаходиться) не лише у перебігу досудового розслідування, а і до внесення відомостей в ЄРДР.

Віддання переваги спеціалізації або універсальності суб'єкта реалізації огляду має визначатися у кожному конкретному випадку кримінального провадження. Чинниками, що обумовлюють пріоритет спеціалізації або

універсальності такого суб'єкта є невідкладність та оперативність проведення огляду.

Ступінь спрощення процедури фіксації огляду у кримінальному досудовому провадженні має залежати від волевиявлення учасників огляду та ступеня обмеження їхніх прав і свобод.

ВИСНОВКИ

У результаті виконаної дисертаційної роботи вирішено конкретне наукове завдання стосовно комплексного наукового опрацювання огляду у кримінальному досудовому провадженні та одержання нових наукових результатів щодо сутності огляду у кримінальному досудовому провадженні, правил проведення та ефективності здійснення огляду у кримінальному досудовому провадженні. На підставі проведеного дисертаційного дослідження сформульовано висновки, головними серед яких є наступні.

1. Під поняттям «огляд у кримінальному досудовому провадженні» необхідно розуміти процесуальну дію, що здійснюється уповноваженим суб'єктом (як виняток, кожним, хто не є уповноваженою службовою особою) як до початку, так і у перебігу досудового розслідування, змістом якої є правомірне вивчення та фіксація матеріальних об'єктів з метою одержання фактичної інформації про обставини кримінального правопорушення.

У перебігу здійснення огляду у кримінальному досудовому провадженні можуть обмежуватися наступні права людини: право на недоторканність житла або іншого володіння особи, право на свободу від самовикриття, право на таємницю спілкування, право на приватне життя, право на свободу та інші.

2. Функціональне призначення огляду у кримінальному провадженні виявляється через виконання оглядом наступних функцій: функції виняткового процесуального засобу збору фактичних даних про кримінальне правопорушення; фіксування невербальної інформації про кримінальне правопорушення; документування подання не уповноваженими особами доказів щодо кримінального правопорушення; функції перевірки належності доказів до події кримінального правопорушення; виявлення об'єктів, що вилучені законом з обігу; функції кооперації спеціальних знань, що необхідні для якісного виявлення та збереження доказів; забезпечення присутності осіб під час встановлення обставин кримінального правопорушення.

3. На підставі співвідношення огляду з іншими слідчими (розшуковими) діями у кримінальному досудовому провадженні виокремлено відмінні риси між відповідними слідчими (розшуковими) діями.

До відмінних рис огляду та обшуку у кримінальному досудовому провадженні необхідно віднести такі: обов'язковість примусу та його характер; можливість реалізації до початку досудового розслідування. Відмінними рисами освідування та особистого обшуку у кримінальному досудовому провадженні є: ступінь унормованості та самостійність реалізації процедури; різний процесуальний статус осіб щодо яких проводиться відповідна дія.

Відмінними рисами огляду та слідчого експерименту у кримінальному досудовому провадженні є: фіксування вербальної інформації про кримінальне правопорушення; можливість застосування примусу.

4. Загальними правилами проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні є: здійснення уповноваженим суб'єктом; забезпечення участі зацікавлених осіб; роз'яснення учасникам процесуальних прав та обов'язків; денний час проведення; протокольна форма фіксація результатів.

5. Обмеженість кола суб'єктів, що уповноважені здійснювати огляд обумовлює додаткове унормування такого суб'єкта проведення огляду як «уповноважена службова особа». Останнім мають охоплюватися дізнавач, детектив, оперативний співробітник та інші уповноважені службові особи.

6. У випадку, коли під час проведення уповноваженим суб'єктом огляду неможливо забезпечити участь зацікавлених осіб, то останнім має бути повідомлено щодо факту та результатів здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії для забезпечення захисту прав і свобод.

7. Відсутність у КПК України правової регламентації порядку роз'яснення учасникам огляду процесуальних прав та обов'язків призводить до формального поставлення особою підписів у протоколі огляду без усвідомлення та розуміння міри дозволеної та належної поведінки під час здійснення вказаної слідчої (розшукової) дії.

8. До спеціальних правил проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні віднесено наступні: здійснення до початку досудового розслідування; оформлення процесуального рішення про проведення; застосування законного примусу; забезпечення участі додаткових учасників; обмеженість доступу до документів фіксації.

9. Якщо здійснення огляду пов'язано з обмеженням прав і свобод особи, то рішення про його проведення повинно оформлюватися уповноваженим суб'єктом після завершення огляду. Це уможливить захист прав і свобод у випадку їх порушення під час реалізації огляду.

10. Проблеми практичної реалізації примусового освідування у кримінальному досудовому провадженні обумовлюються тим, що приписи кримінального процесуального закону не встановлюють порядку здійснення примусового огляду тіла живої особи. Норми КПК України доцільно доопрацювати у частині визначення меж та способів застосування примусу під час огляду тіла живої особи.

11. Поняття «ефективність огляду у кримінальному досудовому провадженні» визначено як здатність огляду у законний спосіб, що передбачений КПК України, без порушення прав і свобод людини та у максимально короткий проміжок часу досягнути мети щодо встановлення та фіксування наявності або відсутності слідів кримінального правопорушення.

12. Критерії ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні зумовлюють те, що такий огляд може визнаватися неефективним у разі встановлення та фіксування наявності слідів кримінального правопорушення, та ефективним – у випадку встановлення та фіксування відсутності слідів кримінального правопорушення.

13. До напрямів підвищення ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні віднесено такі: розширення видів огляду, що можуть здійснюватися до внесення відомостей в ЄРДР; поєднання спеціалізації та універсальності суб'єкта реалізації огляду; збільшення невідкладних випадків проникнення у житло чи інше володіння для здійснення огляду; встановлення заборони використання огляду для фіксації вербальної інформації про обставини кримінального правопорушення; підвищення компетентності суб'єкта проведення огляду; спрощення процедури фіксації огляду.

14. Правова регламентація та реалізація огляду тіла живої особи (а також одягу, що на ній знаходиться) до внесення відомостей в ЄРДР обумовлюється потребами практики кримінального досудового провадження.

15. Перевага спеціалізації або універсальності суб'єкта реалізації огляду має обумовлюватися кожним конкретним випадком кримінального провадження. Невідкладність та оперативність проведення огляду є чинниками, що визначають пріоритет спеціалізації або універсальності суб'єкта здійснення огляду.

16. Волевиявлення учасників огляду у кримінальному досудовому провадженні та ступінь обмеження їхніх прав і свобод мають визначати ступінь спрощення процедури фіксації такого огляду.

17. На підставі проведеного дисертаційного дослідження до КПК України запропоновано внести такі зміни і доповнення:

– у статті 214:

у пункті 2 частині 3 слова «медичне освідування» замінити на слова «обстеження особи на стан сп'яніння»;

– у статті 237:

у частині 1 після слів «кримінального правопорушення» доповнити словами «уповноважена службова особа», а також слова «речей та документів» замінити на слова «речей, документів та інших об'єктів»;

– доповнити статтею 237⁻¹ такого змісту:

«Стаття 237⁻¹. Законний огляд

1. Кожен з метою фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення може провести огляд місцевості, речей, документів та інших об'єктів та зафіксувати їх будь-яким способом.

2. При проведенні огляду не допускаються порушення прав та свобод громадян.

3. Кожен, хто не є уповноваженою службовою особою і здійснив огляд зобов'язаний надати предмет (носій), який містить зафіксовані відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження»;

– у статті 241:

у частині 1 слова «підозрюваного, свідка чи потерпілого» замінити на слово «осіб», а після слів «їхньому тілі» доповнити словами «чи одягу»;

доповнити частиною 6 такого змісту:

«6. У невідкладних випадках за рішенням уповноваженої службової особи, слідчого, прокурора, освідування може бути проведено до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Лучко О.А. Проблемні питання освідчування у кримінальному провадженні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 202-204. URL: <http://pap-journal.in.ua/2020-2>.
2. Лучко О.А. Щодо суб'єктів проведення огляду. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2020. № 4 (70). Том 31. С. 235-241.
3. Лучко О.А. Поняття кримінального процесуального огляду. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 3 (72). С. 196-205.
4. Лучко О.А. Поняття ефективності огляду у кримінальному процесі. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 2020. № 6. С. 52-57.
5. Лучко О.А. Напрями підвищення ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 4 (73). С. 134-143.
6. Лучко О.А. Співвідношення огляду з обшуком у кримінальному досудовому провадженні. *Європейські перспективи*. 2020. № 3. С. 117-121.
7. Лучко О.А. Огляд у кримінальному досудовому провадженні: функціонально - правове призначення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С. 231-236.
8. Лучко О.А. Щодо спеціалізації суб'єкта проведення огляду місця події. *Правове регулювання суспільних відносин: перспективні напрями на шляху до сталого розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9-10 жовтня 2020 р.)*. Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського навчально-науковий гуманітарний інститут, 2020. С. 99-101.
9. Лучко О.А. Проблемні питання забезпечення присутності під час проведення огляду осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики в XXI столітті: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 16-17 жовтня 2020 р.)*. Рівне: Видавничий дім «Гельветика». 2020. Ч. 2. С. 180-182.
10. Лучко О.А. Щодо можливості застосування примусу під час огляду. *Актуальні проблеми кримінальної юстиції та підготовки правоохоронців: матеріали науково-практичного семінару (м. Одеса, 6 листопада 2020 р.)*. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2020. С. 62-65.
11. Лучко О.А. Окремі аспекти оформлення процесуального рішення про проведення огляду житла чи іншого володіння особи, що є місцем вчинення кримінального правопорушення. *Новітні тенденції сучасної юридичної науки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 4-5 грудня 2020 р.)*. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2020. С. 161-164.

АНОТАЦІЇ

Лучко О.А. Огляд у кримінальному досудовому провадженні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність (081 – Право). – Донецький юридичний інститут МВС України. – Маріуполь, 2021.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню огляду у кримінальному досудовому провадженні. Розглянуто сутність огляду у кримінальному досудовому провадженні. Визначено поняття «огляду у кримінальному досудовому провадженні» як процесуальної дії, що здійснюється уповноваженим суб'єктом (як виняток, кожним, хто не є уповноваженою службовою особою) як до початку, так і у перебігу досудового розслідування, змістом якої є правомірне вивчення та фіксація матеріальних об'єктів з метою одержання фактичної інформації про обставини кримінального правопорушення.

Розкрито функціональне призначення огляду у кримінальному досудовому провадженні. Обґрунтовано, що функціями огляду у кримінальному досудовому провадженні є: функція виняткового процесуального засобу збору фактичних даних про кримінальне правопорушення; фіксування невербальної інформації про кримінальне правопорушення; документування подання не уповноваженими особами доказів щодо кримінального правопорушення; функція перевірки належності доказів до події кримінального правопорушення; виявлення об'єктів, що вилучені законом з обігу; функція кооперації спеціальних знань, що необхідні для якісного виявлення та збереження доказів; забезпечення присутності осіб під час встановлення обставин кримінального правопорушення.

У результаті дослідження визначено співвідношення огляду з іншими слідчими (розшуковими) діями у кримінальному досудовому провадженні. Розглянуто правила проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні. Виокремлено загальні та спеціальні правила проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні.

Визначено поняття «ефективність огляду у кримінальному досудовому провадженні» визначено як здатність огляду у законний спосіб, що передбачений КПК України, без порушення прав і свобод людини та у максимально короткий проміжок часу досягнути мети щодо встановлення та фіксування наявності або відсутності слідів кримінального правопорушення. Розкрито напрями підвищення ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні. Сформульовано законодавчі пропозиції щодо удосконалення правової регламентації огляду у кримінальному досудовому провадженні.

Ключові слова: огляд, освідування, слідча (розшукова) дія, кримінальне досудове провадження, досудове розслідування, примус, ефективність, права, законні інтереси, кримінальне правопорушення.

Лучко О.А. Осмотр в уголовном досудебном производстве. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук (доктора философии) по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» (081 – Право). – Донецкий юридический институт МВД Украины. – Мариуполь, 2021.

Диссертация посвящена комплексному исследованию осмотра в уголовном досудебном производстве. Рассмотрена сущность осмотра в уголовном досудебном производстве. Определено понятие «осмотра в уголовном досудебном производстве» как процессуального действия, которое осуществляется уполномоченным субъектом (как исключение, каждым, кто не является уполномоченным служебным лицом) как до начала, так и в ходе досудебного расследования, содержанием которого является правомерное изучение и фиксация материальных объектов с целью получения фактической информации об обстоятельствах уголовного правонарушения.

Констатировано, что во время осуществления осмотра в уголовном досудебном производстве могут ограничиваться следующие права человека: право на неприкосновенность жилища или другого владения лица, право на свободу от самоизобличения, право на тайну общения, право на частную жизнь, право на свободу и другие.

Раскрыто функциональное назначение осмотра в уголовном досудебном производстве. Обосновано, что функциями осмотра в уголовном досудебном производстве являются: функция исключительного процессуального средства сбора фактических данных об уголовном правонарушении; фиксирования невербальной информации об уголовном правонарушении; документирования подачи не уполномоченными лицами доказательств относительно уголовного правонарушения; функция проверки относимости доказательств к событию уголовного правонарушения; выявление объектов, которые изъяты законом из обращения; функция кооперации специальных знаний, которые необходимы для качественного выявления и сохранения доказательств; обеспечения присутствия лиц во время установления обстоятельств уголовного правонарушения.

В результате исследования определено соотношение осмотра с другими следственными (розыскными) действиями в уголовном досудебном производстве. Установлено, что отличительными чертами осмотра и обыска в уголовном досудебном производстве являются: обязательность принуждения и его характер; возможность реализации до начала досудебного расследования. Выяснено, что среди отличительных черт осмотра и следственного эксперимента в уголовном досудебном производстве необходимо выделять такие: фиксирование вербальной информации об уголовном правонарушении; возможность применения принуждения.

Рассмотрены правила проведения осмотра в уголовном досудебном производстве. Доказано, что общими правилами проведения осмотра в уголовном досудебном производстве являются: осуществление уполномоченным субъектом; обеспечение участия заинтересованных лиц;

разъяснение участникам процессуальных прав и обязанностей; дневное время проведения; протокольная форма фиксации результатов.

Отмечено, что ограниченность круга субъектов, которые уполномочены осуществлять осмотр обуславливает дополнительное нормирование такого субъекта проведения осмотра как «уполномоченное служебное лицо». Последним должны охватываться дознаватель, детектив, оперативный сотрудник и другие уполномоченные служебные лица.

Констатировано, что если в конкретной ситуации проведения уполномоченным субъектом осмотра невозможно обеспечить участие заинтересованных лиц, то последним должно быть сообщено о факте и результатах осуществления указанного следственного (розыскного) действия для обеспечения защиты прав и свобод.

Обосновано, что специальными правилами проведения осмотра в уголовном досудебном производстве являются: осуществление до начала досудебного расследования; оформление процессуального решения о проведении; применение законного принуждения; обеспечение участия дополнительных участников; ограниченность доступа к документам фиксации.

Определено, что эффективность осмотра в уголовном досудебном производстве – это способность осмотра в законном порядке, что предусмотренный УПК Украины, без нарушения прав и свобод человека и в максимально короткий промежуток времени достичь цели относительно установления и фиксирования наличия или отсутствия следов уголовного правонарушения.

Установлено, что направлениями повышения эффективности осмотра в уголовном досудебном производстве являются: расширение видов осмотра, которые могут осуществляться до внесения ведомостей в Единый реестр досудебных расследований; сочетание специализации и универсальности субъекта реализации осмотра; увеличения неотложных случаев проникновения в жилище или другое владение для осуществления осмотра; установление запрета использования осмотра для фиксации вербальной информации об обстоятельствах уголовного правонарушения; повышение компетентности субъекта проведения осмотра; упрощение процедуры фиксации осмотра.

Отмечено, что потребности практики уголовного досудебного производства обуславливают правовую регламентацию и реализацию осмотра тела живого лица (а также одежды, которая на нем находится) не только в ходе досудебного расследования, а и до внесения ведомостей в Единый реестр досудебных расследований.

На основании полученных научных результатов сформулированы законодательные предложения относительно изменений и дополнений к ст.ст. 214, 237, 241 и введение ст. 237¹ УПК Украины для усовершенствования правовой регламентации осмотра в уголовном досудебном производстве.

Ключевые слова: осмотр, освидетельствование, следственное (розыскное) действие, уголовное досудебное производство, досудебное расследование, принуждение, эффективность, права, законные интересы, уголовное правонарушение.

Luchko O.A. Review in criminal pre-trial proceedings. – *The qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

The dissertation for the degree of the candidate of legal sciences, speciality 12.00.09 – criminal procedure and procedure and criminalistics; forensic examination; operational and investigative activities (081 – Law). – Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Mariupol, 2021.

The dissertation is devoted to the complex research of the review in criminal pre-trial proceedings. The essence of the review in criminal pre-trial proceedings is considered. The concept of «review in criminal pre-trial proceedings» as a procedural action carried out by an authorized entity (as an exception, by anyone who is not an authorized official) both before and during the pre-trial investigation, the content of which is the lawful study and fixation material objects in order to obtain factual information about the circumstances of the criminal offense.

The functional purpose of the review in criminal pre-trial proceedings is revealed. It is substantiated that the functions of the review in criminal pre-trial proceedings are: the function of an exclusive procedural means of collecting factual data on a criminal offense; recording non-verbal information about a criminal offense; documenting the submission of evidence of a criminal offense by unauthorized persons; the function of verifying the affiliation of evidence to the event of a criminal offense; identification of objects withdrawn from circulation by law; the function of cooperation of special knowledge necessary for the qualitative detection and preservation of evidence; ensuring the presence of persons during the establishment of the circumstances of a criminal offense.

As a result of the research, the correlation of the review with other investigative (investigative) actions in criminal pre-trial proceedings was determined. The rules of inspection in criminal pre-trial proceedings are considered. The general and special rules of conducting an examination in criminal pre-trial proceedings are singled out.

The concept of «effectiveness of the review in criminal pre-trial proceedings» is defined as the ability to review in a lawful manner provided by the CPC of Ukraine, without violating human rights and freedoms and in the shortest possible time to achieve the goal of establishing and recording the presence or absence of traces of criminal offenses. The directions of increase of efficiency of inspection in criminal pre-trial proceedings are opened. Legislative proposals have been formulated to improve the legal regulation of the review in criminal pre-trial proceedings.

Key words: review, examination, investigative (search) action, criminal pre-trial proceedings, pre-trial investigation, coercion, efficiency, rights, legitimate interests, criminal offense.